

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Дипломски рад
СПЕЦИФИЧНОСТИ ГЕРИЛСКОГ РАТОВАЊА
– Теорије конфликта –

Ментор:
проф. др Ненад Путник

Студент:
Милан Радисављевић
Бр. индекса 56/14

Београд, 2019. година

Садржај

1. УВОД.....	2
2. ДЕФИНИСАЊЕ ПОЈМА ГЕРИЛЕ И ИСТОРИЈАТ ГЕРИЛСКОГ РАТОВАЊА.....	3
2.1. РАЗГРАНИЧЕЊЕ ГЕРИЛЕ И ТЕРОРИЗМА	3
2.2. „ <i>ФОСО</i> “ ТЕОРИЈА	4
2.3. ИСТОРИЈСКИ ОСВРТ НА ГЕРИЛСКО РАТОВАЊЕ.....	4
3. СТРАТЕГИЈА И ТАКТИКА ГЕРИЛСКОГ РАТОВАЊА	11
3.1. СТРАТЕШКИ МОДЕЛИ ГЕРИЛСКОГ РАТОВАЊА	11
3.2. ТИПОВИ ТАКТИКА.....	12
3.3. ОРГАНИЗОВАНОСТ ГЕРИЛСКИХ ГРУПАЦИЈА	14
4. ГЕРИЛСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ОЧИМА МЕЂУНАРОДНЕ ЈАВНОСТИ	17
4.1. МЕЂУНАРОДНОПРАВИ ТРЕТМАН ГЕРИЛСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА	18
4.2. ПОМОЋ ГЕРИЛСКИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА	18
4.3. КОНТРА-ГЕРИЛСКО РАТОВАЊЕ	19
5. ЗАКЉУЧАК.....	24
РЕФЕРЕНЦЕ	25

1. Увод

Герилско ратовање није непознаница људима од како постоји ратоводство. Оно као такво представља посебан облик ратовања који превасходно има за циљ да умањи, односно елиминира бројчану предност противника.

Овај рад има за циљ да представи пре свега шта је герила, који су њени појавни облици, како је текао развој герилских метода током историје, али и да обради тематику самих специфичности герилских метода које се огледају на пољу стратегије, тактике и организације самих борбених група. Напоследку, биће речи и о позицији гериле на међународној сцени.

Проблематика гериле јесте једна дуготрајна и вишедимензионална. Као таква није достојна једноставних објашњења и једностраних дефинисања. Место и утицај гериле су у добром делу историје имали димензију пресудности. Тако један од скоријих примера укључује Народноослободилачку борбу где су се у раним стадијумима исте користиле искључиво ове методе, како би се далеко бројнији и технолошки надмоћнији непријатељ бацио на колена.

2. Дефинисање појма гериле и историјат герилског ратовања

Шпанска реч герила је деминутив настао од речи „гера“, што на шпанском значи рат. Термин је популаризован током раног 19. века, када су се шпански и португалски народ побунили против Наполеонових трупа и борили, користећи се герилском стратегијом, током Шпанског рата за независност. За припаднике гериле, користи се термин „герилеро“, док се за припаднице користи термин „герилера“¹.

Затим, управо је термин „герила“ употребљиван још током 1809. године означавајући борце (на пример „Град је заузет од стране герилаца!“), као и за означавање групе или банде, која је подразумевала борце. У сваком случају, у већини језика, „герила“ се најчешће користи не би ли се описао специфичан вид ратовања. Управо употреба овог термина подстиче стварање диференцијације у односу на бројеве, скалу и обим између герилске формације и формалне, професионалне војске конкретне државе. (Beckett, 1999)

Према НАТО зборнику термина и дефиниција, герила је дефинисана као војна и паравојна операција, која се спроводи на непријатељској територији од стране нерегуларних, доминантно аутохтоних снага. (NATO, 2018)

2.1. Разграничење гериле и тероризма

Под појмом герила се подразумева форма борбено-организованог политичког деловања младих, наоружаних, врло мобилних илегалних група, које прибегавају употреби оружане силе као директног насиља упућеног против владајућих структура или окупатора, а притом претендујући на заступање интереса народа.

Начелно гледано, и тероризам и герила јесу насиље усмерено против власти и могу бити прожети сличним или пак истим мотивима. У том контексту наводи се да и терористи могу начелно бити „борци за слободу“, те се у складу с тим могу борити као герилци или устаници за слободу свог народа, али кључна диференцијација између ове две структуре је метод борбе. Дакле, да би се неко могао подразумевати герилцем, његова борба за слободу се мора водити у складу не само са међународним правом, већ и у складу

¹ "Guerrillero" за мушкарце и "guerrillera" за жене.

са стандардима ратног и хуманитарног права, о чему ће више речи бити касније. Управо је герилска борба један вид војне стратегије, с намером да војнички победе непријатеља, док се терористи користе методом подметања бомби у циљу атентата, врше отмице, нити се суочавају са војним структурама, иако их могу на себи својствен начин нападати. Такође, герилци теже да успоставе личну власт на територији коју су освојили, док терористима то није примарни циљ. Напослетку, терористички напади су искључиво усмерени против цивила, док герилци као мету имају војне структуре (Стајић, 2015).

2.2. „Фоко“ теорија

Шездесетих година, марксистички револуционар Че Гевара развио је Фоко теорију револуције у својој књизи Герилско ратовање, на основу својих искустава током кубанске револуције 1959. године. Ова теорија је касније формализована као "жариште" Региса Дебраија. Њен централни принцип је да авангардизам кадрова малих, брзих паравојних група може да пружи фокус на популарно незадовољство против режима „седења“, и на тај начин води општу побуну. Иако је оригинални приступ био мобилизација и покретање напада из руралних подручја, многе идеје о фоки су прилагођене урбаним герилским покретима.

2.3. Историјски осврт на герилско ратовање

Историја герилског рата сеже још у древну историју. Док се герилска тактика може посматрати као природни наставак праисторијског ратовања (Lawrence & Keely, 1996), кинески генерал и стратег Сун Цу, у свом Умећу рата (6. век пне), био је први који је предложио употребу герилског рата (Leonard, 1989). Ово је директно инспирисало развој модерног герилског рата (Snyder, 1999). Комунистички лидери, као што су Мао Це Тунг и Хо Ши Мин из Северног Вијетнама, имплементирали су герилски рат у стилу Сун Цуа, који је служио као модел за сличне стратегије на другим местима, као што су кубанска теорија "фоко" и антисоветски муџахедини у Авганистану (McNeilly, 2003). Док тактика модерног герилског рата, која је настала у 20. веку, са елементима нередовног ратовања,

касније карактеристичним за модерно герилско ратовање, бива постојана кроз битке многих древних цивилизација.

Током античког доба, генерал и стратег Сун Цу, у свом Умећу рата, бива један од првих заговорника употребе герилског рата. Међу првим описима герилског рата је наводна битка између цара Хуанг и Мјановаца у Кини (The eastern political quarterly, 1962). Герилски рат није био јединствен за Кину, номадска и миграцијска племена као што су Скити, Готи, Вандали и Хуни користили су елементе герилског рата за борбу против Персијског царства, Римског царства и Александра Великог (Asprey, 2008).

Један од најуспешнијих герилских ратова водио је Ђерђ Кастриоти Скендербег против османских освајача. Године 1443. окупио је албанске снаге и одвео Турке из своје домовине. Скендербег је водио герилски рат против напада војске до 20 пута већих од његових, користећи планински терен у своју корист. Он је малтретирао огромну османску војску малим јединицама за "ударање и трчање", као и уз помоћ повлачења у финти, праћених изненадним контранападима и другим тактикама непознатим у рату до тада. Током периода од 25 година Скендербег је спречавао Турке да поново заузму Албанију, која је због своје близине Италији могла лако да послужи као одскочна даска остатку Европе (Chisholm, 1911). Године 1462. Османлије су нападе влашког кнеза Влада III Дракулу. Влад није био у стању да заустави улазак Турака у Влашкој, па је приступио герилском рату, константно организујући мале нападе и заседе на Турке. Током потопа у Пољској примењена је герилска тактика.

Иако су многи окршаји америчке револуције били конвенционални, герилски рат је у одређеној мери коришћен током овог сукоба 1775–1783, што је имало значајан утицај. Герилска тактика је први пут кориштена у Биткама у Лекингтону и Конкорду од стране Патриота 19. априла 1775. године. Џорџ Вашингтон је понекад користио неку врсту неконвенционалних метода за борбу против Британаца. Током ратног сукоба, Џорџ Вашингтон је послао милицију са ограниченом подршком континенталне војске да би покренуо рације и заседе на британским одредима и крмним групама, милицији и подршци континенталне војске која би се сукобила с британским одредима у малим биткама и борбама. Током рата, британске жртве су премашиле 900 жртава. Рат је повећао морал за патриоте јер су њихове герилске операције против Британаца биле веома ефикасне. Затим, ту су и други Американци који су користили хитове и нападе, заседе и

изненадне нападе на Британце, као што су Вилијам Дејви, Дејвид Вустер, Францис Марион, Данијел Морган, „Морганови пушачи“ и „Овермоунтаин Мен“. Сви ови амерички герилски борци су користили неконвенционалну тактику за борбу против Британаца и лојалиста. Натанијел Грин је врло ефикасно користио герилску стратегију против Лорда Корнвалиса. Прво, Натанијел Грин би се и даље повлачио како би намамио Британце далеко од својих линија снабдевања, а затим послао своје снаге да се боре у малим окршајима и ангажманима с британским одредима да их ослабе. Иако је Лорд Корнвалис био победник, његова победа је била привидна јер је имао превише жртава које није могао приуштити. Након што су се Британци предали у Јорктауну и Америци стекли своју независност, многи од ових Американаца који су користили герилску тактику и стратегију и постали су бесмртни и романтизирани како је време пролазило. Иако су се герилски ратови често користили приликом избегавања битака, Американци су се борили у конвенционалним линеарним формацијама у одлучним биткама против Британаца. Америчка револуција се може сматрати хибридном ратом пошто су се конвенционални и герилски ратови користили током његовог трајања.

У Наполеоновој инвазији на Русију 1812. године, две акције се могу сматрати покретањем герилске тактике. Спаљивање Москве након што ју је окупирао Наполеонова велика армија, лишавајући тиме Французима склониште у граду, што је личило на герилску акцију у оној мери у којој је то био напад на расположиве ресурсе, а не директно на трупе. У другом смислу, империјална заповест да руски кметови треба да нападну Французе личи на герилску тактику у ослањању на партизане, а не на редовне војнике. Ово није толико изазвало герилски рат као подстицање осветољубивог покоља француских дезертера од стране руских сељака (Tolstoy, 1812). У међувремену, Фелдмаршал Кутузов је допустио Хусарском потпуковнику Денису Давидову да отвори партизански рат против француских комуникација. Давидов, Сеславин, Фигнер и други познати су у Русији као „Партизански ренцери године“. Они су били успешни у својим операцијама чинећи француске трупе неспособним да се боре или чак и крећу, због несташнице хране и муниције, и то не само због руске зиме као што се обично наводи.

У Шпанском рату за независност, шпански и португалски герилци заробили су десетине хиљада француских војника и убили стотине хиљада. Непрекидни губици трупа су навели Наполеона да овај сукоб описује као свој "шпански чир". Ово је био један од

најуспешнијих „партизанских ратова“ у историји и тамо је реч герила први пут коришћена у овом контексту. У овом рату су британске и португалске снаге користиле Португал као сигуран положај за покретање кампања против француске војске, док су шпанске гериле исцрпљивале окупаторе. Гејтс напомиње да је велики део француске војске "био недоступан за операције против Велингтона, јер су бројни шпански контингенти наставили материјализирати широм земље. Године 1810. нпр. када је Масена напао Португал, царске снаге на полуострву износиле су 325.000 људи, али само једна четвртина њих могла би бити поштеђена офанзиве - остатак је морао да обузда шпанске побуњенике и редовнике. Ово је био највећи појединачни допринос који су Шпанци направили и, без њега, Велингтон се није могао одржати на континент дуго - а камоли да се извуче из сукоба “. (Gates, 1986)

Још један од врских примера герилског ратовања налази се на Балкану у истом временском периоду. То подразумева хајдучке и ускочке групације које су методама герилског ратовања, као мале добро организоване групе, вршили блиц нападе на османлијске војнике.

Федералне герилске операције током Америчког грађанског рата, биле су веома успешне у спречавању успеха конфедеративног герилског рата. У Аркансасу, федералне снаге су користиле широк спектар стратегија да би поразиле неправилности. Међу њима је била употреба армијских синдикалних снага као анти-герилских трупа, употреба речних снага као што су топови за контролу пловних путева и провокативни војни систем за спровођење закона како би шпијунирао осумњичене герилце и затворио заробљене. Против конфедерацијских нападача, федерална војска је сама развила ефикасну коњицу и ојачала тај систем бројним блокадама и утврдама за одбрану стратешких циљева.

У мексичкој револуцији од 1910. до 1920. године, популистички револуционарни вођа Емилијано Запата користио је претежно герилску тактику. Његове снаге, састављене искључиво од сељачких фармера, постале су војници, нису носили униформу и лако би се уклопили у општу популацију након завршетка операције. Имали би младе војнике, назване "динамитима", конзерве које су биле напуњене експлозивом у непријатељске касарне, а затим би велики број лако наоружаних војника изашао из околине како би га напао. Иако су се Запатине снаге среле са значајним успехом, његова стратегија је пала јер

су владине трупе, у немогућности да разликују његове војнике од цивилног становништва, водиле широку и бруталну кампању против ове друге.

У успешној кампањи у немачкој Источној Африци, немачки командант Паул Емил вон Летов-Ворбек борио се против бројчано супериорнијих савезничких снага. Иако је био одсечен од Немачке и имао је неколико Немаца под својом командом (већина његових бораца су били афричке аскарије), он је освојио више победа током кампање у Источној Африци и успео да исцрпи и узнемири савезнике; био је непоражен све до прихватања прекида ватре у Северној Родезији три дана након завршетка рата у Европи. Вратио се у Њемачку као херој.

Већи герилски рат водили су Арапи против отоманских Турака током арапске побуне (1916–1918).

Још један герилски рат противио се немачкој окупацији Украјине 1918. године, а партизанске и герилске снаге бориле су се против бољшевика и белаца током руског грађанског рата. Ове борбе су се наставиле 1921. године у Украјини, у покрајини Тамбов и у деловима Сибира.

У рату на Пацифику примењена је и герилска тактика. Када су јапанске снаге извршиле инвазију на острво Тимор 20. фебруара 1942, њима се опирала мала, недовољно опремљена снага савезничког војног особља - позната као Спероу Форс - углавном из Аустралије, Уједињеног Краљевства и холандске Источне Индије. Иако Португал није био борац, многи цивили у Источном Тимору и неки португалски колонисти борили су се са савезницима као герилци, или пружали храну, склониште и другу помоћ. Неки Тиморци су наставили кампању отпора након повлачења из Аустралије.

Паралелно са дешавањима у региону Пацифика, на тлу окупиране Краљевине Југославије јављају се два герилска покрета, а то су Народноослободилачка војска и Југословенска војска у отаџбини, популарно називани „партизани“ и „четници“. Иако потпуно различитих идеологија, обе организације користе се герилским методама како би остварили свој циљ – избацивање окупатора из домовине.

Мукти Бахини колективно се односи на наоружане организације које су се бориле против Пакистанске војске за време Ослободилачког рата у Бангладешу. Динамично је формирана углавном од стране бенгалских редовника и цивила након проглашења независности за Бангладеш (бивши Источни Пакистан) 26. марта 1971. Након тога, до

средине априла 1971. бивши припадници оружаних снага Источног Пакистана формирали су "Бангладеш Оружане снаге" где су Османлије преузеле команду над истим. Цивилне групе су наставиле да помажу оружаним снагама током рата. Након рата "Мукти Бахини" је постао општи термин који се односи на све снаге (војне и цивилне) бившег источног пакистанског порекла које су се бориле против пакистанских оружаних снага током Бангладешког рата за ослобођење. Често Мукти Бахини делују као делотворна герилска сила како би задржали своје непријатеље у бегу.

Током осмогодишњег рата између Ирана и Ирака, нерегуларни рат је кориштен против ирачке војске. Умешан је ирански штаб нерегуларних ратова, 65. ваздухопловна бригада специјалних снага иранске војске и Пешмерга ирачког Курдистана.

Многе герилске тактике користе ирачке побуне против коалиције коју предводе САД. Таква тактика укључује бомбардовање возила и људских циљева, самоубилачке бомбашке нападе, заседе, снајперске нападе и традиционалну тактику „погоди и бежи“ (енг. *„hit and run“*). Иако је нејасно колико се америчких жртава може приписати побуњеничкој герилској акцији због великог броја неборбених повреда и смртних случајева укључених у све доступне статистичке податке о укупним жртвама коалиције, процењује се да је повређено више од 18.000 коалиционих трупа и убијено преко 3.900, укључујући више од 3.000 америчких војника. Поред тога, сунитски побуњеници успоставили су де факто контролу над покрајином Ал Анбар и гувернером Диала, преко трећине територије у Ираку (CNN). Контрола побуњеника је одржана упркос низу коалиционих кампања; погоршање насиља у Багдаду довело је до повлачења коалиционих снага, осигуравајући наставак контроле побуњеника (Ricks, 2006).

Талибански устанак догодио се након инвазије савезничких снага у Авганистану 2001. године. Као и у ранијим ратовима против Британаца и Совјета, авганистански отпор НАТО интервенцији преузео је традиционални облик муслиманског „светог рата (цихада) против неверника“ (Jamieson, 2006). Као и совјетска инвазија на Авганистан 20 година раније, талибани су се склонили у пакистанске планинске области и наставили да се крећу преко границе између Авганистана и Пакистана, често избегавајући пакистанске и НАТО снаге. Талибани су сада поново постали доминантна улога у животу Авганистана. Пакистанска влада је оптужена да подржава и/ или затвара очи за авганистанске талибане, док је пакистанска влада оптужила НАТО да чини исто.

Након револуције 1979. године, ирански министар одбране Мустафа Чамран основао је штаб нерегуларних ратова као део иранских оружаних снага. Он је употребио силу против ирачке војске током иранско-ирачког рата. Јединица је касније распуштена.

Европски Јевреји који су побегли од антисемитског насиља (посебно руских погрома) имигрирали су у све већем броју у Палестину. Када су Британци ограничили јеврејску имиграцију у регион (види Белу књигу из 1939. године), јеврејски имигранти почели су да користе герилски рат против Британаца у две сврхе: да доведу више јеврејских избеглица и да преокрену талас британског расположења у домовини.

3. Стратегија и тактика герилског ратовања

Герилско ратовање је тип асиметричног вођења рата, између противника неједнаких снага. Представља уједно и тип ирегуларног ратовања; дакле, овде није суштина просто победити противника, већ остварити подршку локалног становништва и политички утицај, на штету непријатеља. Циљ герилске стратегије је успоставити доминацију, вршећи утицај уз помоћ мале, али врло мобилне силе на великом терену. Операција бива успешна уколико герилци успеју да ослабе свог непријатеља користећи се тактиком осипања, где непријатеље напослетку наводе да се повуку.

Главна тактика герилаца огледа се у избегавању сучељавања са великим јединицама и формацијама непријатељских трупа, да би им главни метод био напад на мање непријатељске групе и њихове ресурсе, чиме постепено исцрпљује противничку страну а да своје губитке у потпуности минимализује. Суштина оваквих напада је довођење непријатељских трупа у стање беса и деструктивног понашања, што ће нужно довести до тога да герилци добију још већу подршку локалног становништва. Герилце одликује мобилност, тајновитост и изненађење, тако да непријатељ ни у једном моменту не може поуздано да зна шта га очекује.

3.1. Стратешки модели герилског ратовања

У основи се разликују два модела стратегије коју герилци спроводе током својих напада. Један од њих је класични Маоистички модел, који је добио назив по комунистичком вођи, Мао Це Тунгу, који се састоји из три фазе. Током прве фазе, герилци добијају подршку широких народних маса, кроз дистрибуирање пропаганде и нападањем органа владе. Наредна фаза одликује се у ескалацији напада, тако што се исти покреће против владиних војних снага и виталних институција, док се у трећој, односно финалној фази спроводи конвенционални начин ратовања, ради заузимања градова, смене постојеће владе и успостављања контроле у земљи. Це Тунгова доктрина предвиђа да околности понекад захтевају међусобну смену између фаза, те да се не мора ићи по реду. Поједини аутори препознају ову имплементацију, као и смену фаза управо током Вијетнамског рата,

где су герилци припадници Северног Вијетнама примењивали ову стратегију. (Jakorovich, 2008)

Са друге стране, други стратешки модел герилског ратовања је фрагментиранији савремени образац, који за разлику од класичног Маоистичког модела не изискује јаку, уједињену герилску групу са спецификованим циљем. Савремено герилско ратовање не мора уопште да прати овај образац, штавише, врло често обухвата злокобне етничке сукобе, религијску мотивисаност и бројчано мале групе људи који оперишу у оквиру лабаве структуре. Карактеристика ових групација је што не улазе у класичну категоризацију која подразумева да постоје три ешалона (Главне снаге, регионални борци и привремени герилци), као што је то честа групација у ратовима у Азији. Понеки цихадистички герилци могу бити вођени амбицијом да поново успоставе оно што је за њих означавало период златног доба и то уз покушај спровођења одређеног политичког режима на конкретном месту. Етнички напади пак могу остати на нивоу бомбардовања, убистава или геноцидних рација, као осветнички акт услед перципираних увреда или омаловажавања, што се опет умногоме разликује у односу на маоистичку формулацију прибегавања конвенционалном ратовању. (Kilcullen, 2006)

Утицајни фактори, попут растуће глобализације и све лакшој доступности информацијама, као и све већа медијска пажња, додатно компликују савремени приступ. Савремени приступ подразумева одступање од класичне формације гериле која се у руралним насељима бори, а бива подржана од стране прекограничних светилишта у одређеним регијама или државама (Вијетнам), и сада укључује широк дијапазон људи међусобно повезаних захваљујући религијској и етничкој вези широм света. (Hoffman, 2007)

3.2. Типови тактика

Герилски рат се разликује од тактике мале јединице која се користи у скринингу или извиђачким операцијама типичним за конвенционалне снаге. Такође се разликује од активности пирата или пљачкаша. Такве криминалне групе могу да користе герилске тактике, али њихова примарна сврха је непосредна материјална добит, а не политички циљ.

Герилска тактика се заснива на обавештајству², заседи, превари, саботажи и шпијунажи, чиме се подрива ауторитет кроз дугу конфронтацију ниског интензитета. Може бити прилично успешна против узурпаторског страног или локалног режима, као што су показали кубанска револуција, рат у Авганистану и рат у Вијетнаму. Такође, герилска војска може повећати трошкове одржавања окупације или колонијалног присуства чак изнад онога што страна сила можда жели да поднесе. Против локалног режима, герилски борци могу учинити управљање немогућим захваљујући терористичким нападима и саботажама, па чак и комбинацијом снага како би се њихови локални непријатељи сменили у конвенционалној борби. Применом ових тактика постиже се деморалисање непријатеља, док морал герилаца расте. У многим случајевима, герилска тактика допушта малој сили да дуго задржава много већег и боље опремљеног непријатеља, као што је то био случај у Другом чеченском рату у Русији и Другом рату у Семинолу, који се водио у мочварама Флориде (Сједињене Америчке Државе).

Типови тактичких операција од стране герилаца обично подразумевају низ јаких и изненадних напада на транспортне руте, поједине полицијске или војне групације, инсталације и структуре, економска предузећа и циљане цивиле³. Као што је споменато, заседе на кључним транспортним рутама су одлика герилских операција, изазивајући приде и економске и политичке поремећаје. Нападајући у малим групама, користећи маскирне и често конфисковано оружје тог непријатеља, герилске снаге могу константно вршити притисак на његове непријатеље и смањивати њихов број, а истовремено омогућити бег са релативно мало жртава. Мотивисаност таквих напада је не само војна него и политичка, с циљем деморализације циљане популације или владе, или пак претеране реакције која присиљава становништво да заузме страну за или против герилаца. Примери се крећу од одсецања удова у разним унутрашњим афричким побунама, преко самоубилачких напада у Израелу и Шри Ланки, до софистицираних маневара од стране Вијетконга и НВА снага против војних база и формација. Каква год да је конкретна тактика, герила пре свега дословно живи да се бори још један дан, и да прошири или сачува своје снаге и политичку подршку, а не да окупира или задржи одређене територије као што би то конвенционална сила намерила.

² Обавештајство је застарео термин који се не користи у нашој номенклатури, већ је у употреби термин „обавештајни рад“.

³ Вратити се на потпоглавље 2.1.

3.3. Организованост герилских групација

Герилски рат подсећа на побуну, међутим, овде је реч о другачијем концепту. Герилска организација се креће од малих, локалних побуњеничких група, подразумевајући притом неколико десетина герилаца, до неколико хиљада бораца, распоређених од ћелија до пукова. У већини случајева, лидери имају јасне политичке циљеве за рат који воде. Типично је да организација има политичка и војна крила, како би омогућила политичким лидерима "уверљиво порицање" за војне нападе (O'Neill, 1990). Најпотпунију разрађену герилску ратну структуру су имали кинески и вијетнамски комунисти током револуционарних ратова у источној и југоисточној Азији (Lanning & Cragg, 2008).

Ради успешног спровођења операције, герилци морају да постигну изненађење. Ако је операција издана или угрожена, обично се одмах искључује. Обавештајни рад је такође изузетно важан, а детаљно познавање диспозиција мете, оружја и морала се прикупља пре сваког напада. Обавештајни подаци се могу прикупити на неколико начина. Сарадници и симпатизери ће обично пружити сталан проток корисних информација. Ако тајно ради, герилски оперативац може да прикрије своје чланство у побуњеничкој операцији и користи превару да би открио потребне податке. Запошљавање или упис као студент може се обавити у близини циљне зоне, друштвене организације могу бити инфилтриране, где чак и романтичне везе настале као део прикупљања обавештајних података могу бити метод обавештајног рада (Lanning & Cragg, 2008). Јавни извори информација такође су од непроцењиве важности за герилце, од распореда летова циљних авиокомпанија, до јавних информација о доласку страних званичника, до војних теренских приручника. Савремени приступ компјутеру преко Ворлд Виде Веб-а чини прикупљање и упоређивање таквих података релативно лако (Coll & Glasser, 2005). Употреба на лицу места је саставни део оперативног планирања. Оперативци ће "судити" или анализирати локацију или потенцијални циљ у путевима уласка и изласка дубинских каталога, изградњи објеката, локацији телефона и комуникацијских линија, присуству сигурносног особља и мноштву других фактора. Коначно, обавештајни рад се бави политичким факторима - као што је појављивање избора или утицај потенцијалне операције на цивилни и непријатељски морал.

Односи са цивилним становништвом су под директним утицајем тога да ли герилци делују међу непријатељским или пријатељским становништвом. Пријатељско становништво је од огромног значаја за герилске борце, самим тим што пружају заклон, залихе, финансирање, обавештајне податке и регруте. „База народа“ је, дакле, кључна линија герилског покрета. У раним фазама рата у Вијетнаму, амерички званичници су открили да је неколико хиљада наводно „контролисаних засеока“, које је наводно контролисала влада, заправо била контролисана од стране герилаца Вијетконга, који су их често користили „за набавку и одмориште“ (Lawrence T. , 1929). Међутим, масовна подршка у ограниченој локалној области или земљи није увек строго неопходна. Герилци и револуционарне групе и даље могу да користе заштиту пријатељског режима, преузимање залиха, оружја, обавештајних података, локалне безбедности и дипломатског покрића.

Хостилна популација отежава живот герилцима и обично се чине напори да се добије њихова подршка. То може да подразумева не само убеђивање већ и прорачунату политику застрашивања. Герилске снаге могу описати различите операције као борбу за ослобођење, али то може или не мора резултирати довољном подршком жељених цивила. Други фактори, укључујући етничку и верску мржњу, могу садржати тврдњу да је национално ослобођењу неодржив концепт. Каква год да је концепција убеђивања или принуде коју користе герилци, односи са грађанским становништвом су један од најважнијих фактора у њиховом успеху односно неуспеху (Thompson, Defeating Communist Insurgency: The Lessons of Malaya and Vietnam, 1966).

Герилци морају пажљиво планирати повлачење након завршетка операције, или уколико је ток операције лош. Фаза повлачења се понекад сматра најважнијим делом планиране акције, а заплети у дуготрајну борбу с надмоћним снагама обично бивају фатални за побуњеничке, терористичке или револуционарне оперативце. Повлачење се обично постиже различитим путевима и методама и може укључивати брзо брисање подручја за лабаво оружје, чишћење доказа и прерушавање у мирне цивиле.

Герилци обично раде са мањим логистичким отиском у односу на конвенционалне формације; ипак, њихове логистичке активности могу бити детаљно организоване. Примарно разматрање је да се избегне зависност од фиксних база и депоа који су релативно једноставни за лоцирање и уништавање од стране конвенционалних јединица.

Мобилност и брзина су кључни и, кад год је то могуће, герила мора живети од подршке цивилног становништва на чијој се територији налази. У том смислу, "народ" постаје герилска база снабдевања (Zedong, 1937). Финансирање и терористичких и герилских активности креће се од директних индивидуалних доприноса (добровољних или недобровољних), и стварног рада пословних предузећа од стране побуњеничких оперативаца, до плачки банака, отмица и сложених финансијских мрежа заснованих на родбинској, етничкој и верској припадности (као што су оне које користе модерне цихадске организације). Сталне и привремене базе чине део герилске логистичке структуре, обично смештене у удаљеним подручјима или у прекограничним светилиштима заштићеним пријатељским режимима (Lanning & Cragg, 2008). Ово може бити прилично разрађено, као у тврдим базама и тунелским комплексима на које су наишле америчке снаге током рата у Вијетнаму. Њихова важност може се видети у тешким борбама које су понекад изискивале комунистичке снаге да заштите ове локације. Међутим, када је постало јасно да је одбрана неодржива, комунистичке јединице се обично повлаче без осећаја.

Герилски рат се често повезује са сеоским окружењем, и то је заиста случај са операцијама Мао Це Тунга, муџахедина у Авганистану, герилском војском сиромашних из Гватемале, контрашима из Никарагве и ФМЛН Ел Салвадора. Међутим, герилци су успешно деловали у урбаним срединама, као што су показали у Аргентини и Северној Ирској. У тим случајевима, герилци се ослањају на пријатељско становништво да им обезбеди залихе и обавештајне податке. Сеоски герилци радије оперишу у регионима који пружају обиље покривача, посебно шумовитим и планинским подручјима. Урбане гериле, уместо да се стапају у планинама и шумама, стапају се са становништвом и такође зависе од базе подршке међу људима. Уклањање и уништавање герилаца из оба типа подручја може бити тешко.

4. Герилске организације у очима међународне јавности

Проблематика герилских организација, када је у питању међународна заједница огледа се у томе што у зависности од утицаја државе на међународној сцени одређене организације које испуњавају све услове за такав статус ипак не буду тако класификоване.

Овде је на снази један својеврсан облик „закона јачег“. Као и код проблематике дефинисања тероризма, где се за дефиницију узима оно што некој држави у датом тренутку одговара, тако и код феномена гериле, њен статус зависи од политичке воље државе која „води светску политику“.⁴ Велику заслугу у овој збрци око разумевања природе оваквих организација имају и медији, поготово државно контролисани медији. Имајући у виду чињеницу да су двадесети и двадесет и први век ера нагле експанзије технологије, као и да је људима све постало доступно на један клик, намеће се закључак да онај ко поседује информацију заправо поседује моћ. Ова моћ се огледа у начину на који онај ко је поседује жели да је презентује.⁵

Такође, једна друга проблематика је овде уочљива. То је проблематика поступања у складу са Женевским конвенцијама. Наиме, државе су дужне да се опходе према ратним заробљеницима, као и припадницима непријатељских оружаних снага на хуман начин. Непоштовање ових одредби се прећутно одобрава када је у питању борба против тероризма, али она никако није ни оправдана, нити се одобрава када су у питању герилски борци. Практична вредност у овом запажању налази се у томе што уколико држава неку герилску организацију означити, из било којих разлога као терористичку, њени поступци кршења Конвенција ће бити прећутно одобрени, а за учињене злочине нико неће одговарати.

⁴ Овде је уочљив пример Ослободилачке војске Косова, која је скоро па преко ноћи из статуса терористичке организације подигнута у статус герилске организације, иако су њени методи деловања били умногоме још увек терористички. Ово се десило искључиво по основу скидања ОВК са листе терористичких организација које ЦИА класификује као такве.

⁵ Одличан пример који илуструје овому проблематику јесте чињеница да је перцепција Западног света о ОВК била углавном обликована од стране медија који и нису у потпуности били објективни у свом извештавању о рату на Косову. Поред тога, као повод за бомбардовање искоришћена је фабрикација случаја „Рачак“, која је добила огромну медијску пажњу, а захваљујући утицају људи који су отворено били анти-српски настројени. Други пример везан је за извештавање о Осаму бин Ладену који је током Совјетске инвазије на Авганистан добио посвећену насловну страну у Њујорк Тајмсу као највећи антикомунистички борац и модел на који се треба угледати како би се комунизам искоренио. Нешто више од десет година касније, исти човек представљен је као највећи непријатељ демократског света и међународног мира и безбедности.

4.1. Међународноправи третман герилских организација

Герилци су у опасности да буду непризнати као легални борци, јер не могу носити униформу (да се друже са локалним становништвом), или зато што њихови противници не могу препознати њихове униформе и посебне знакове. То се догодило у француско-пруском рату 1870-71 године.

Члан 44, одељци 3 и 4 Допунског протокола Женевске конвенције из 1977. године, који се односи на заштиту жртава међународних оружаних сукоба, признаје борце који због природе сукоба не носе униформе онолико дуго колико носе оружје током војних операција. Ово даје неједнак статус герилским борцима међу земљама које су ратификовале, односно нису ратификовале ову конвенцију. Међутим, у истом протоколу се у члану 37.1.ц наводи да ће "изигравање цивилног, неборног статуса" представљати перфидност, те да је забрањена Женевским конвенцијама. Тако је било и са ношењем непријатељске униформе, као што се догодило у Бурском рату.

Оно што је у овим оквирима такође изузетно битно разумети јесте да су припадници гериле у великој мери у истој равни као и припадници оружаних снага неке државе, када су у питању обавезе које имају за испунити како би задржали статус легитимних бораца. Морају да буду униформисани, да имају јасна обележја која би их одвајала од цивилног становништва и припадника цивилне заштите односно цивилне одбране. Такође, оружје не сме бити скривано, већ мора бити јавно видљиво као и код стандардних припадника оружаних снага неке државе. Надаље, њихови напади морају бити усмерени према борбеним метама, а акције морају да буду превасходно војног карактера. Поред свега тога, у свим својим активностима, морају се придржавати одредби Женевских конвенција и Допунских протокола. Тек када су сви ови услови не упитно испуњени нека организација се може сматрати као чисто герилска. (Стајић, 2015)

4.2. Помоћ герилским организацијама

Страна подршка у виду војника, оружја, уточишта или изјава о симпатијама за герилце није нужно неопходна, али може увелико повећати шансе побуњеничке победе

(Lanning & Cragg, 2008). Страна дипломатска подршка може привући пажњу герилаца на међународном нивоу, где се врши притисак на локалне противнике да чине уступке, или да добију подршку симпатизера и материјалну помоћ. Инострана светилишта могу знатно допринети герилским шансама, опремању оружјем, залихама, материјалима и базама за обуку. Такво склониште може имати користи од међународног права, посебно ако је влада спонзора успешна у прикривању своје подршке и тврдњи о "уверљивом порицању" за нападе оперативаца који се налазе на њеној територији. Вијетконг и Национална вијетнамска армија су у великој мери користили таква међународна уточишта током сукоба, а комплекс стаза, станица и база које су се пробијале кроз Лаос и Камбоџу - познати Хошиминов траг, који је био логистички спас који је одржао своје снаге на југу. Такође, Сједињене Америчке Државе финансирале су револуцију у Колумбији како би заузеле територију која им је била потребна за изградњу Панамског канала. Још један случај је са Мукти Бахини герилцима, који су се борили уз индијску војску у Ослободилачком рату у Бангладешу 1971. године против Пакистана, што је резултирало стварањем државе Бангладеш. У Пост-вијетнамској ери, организација Ал Каида је такође ефикасно користила удаљене територије, као што је Авганистан под талибанским режимом, да би планирала и спроводила своје операције.

4.3. Контра-герилско ратовање

Гериле могу бити тешко поражене, али одређени методи борбе против побуњеника познати су још од 1950-их и 1960-их и успешно су примењивани. Широко распрострањен и утицајан рад Роберта Томпсона, стручњака за борбу против побуњеника током Малајске кризе (1948-1960), нуди неколико таквих смерница. Томпсонова основна претпоставка је земља која је минимално посвећена владавини права и бољем управљању. Неке владе, међутим, дају таква разматрања кратким напретком, а њихове операције против побуњеника укључују масовна убиства, геноцид, изгладњивање и масовно ширење терора, мучења и погубљења. У совјетско-авганистанском рату, на пример, Совјети су се супротставили муџахединима користећи се политиком расипања и депопулацијом, која је протеривала преко једне трећине авганистанске популације у егзил (преко 5 милиона

људи) и спроводила широко уништавање села, житница, усева, стада и система за наводњавање, укључујући смртоносно и распрострањено минирање поља и пашњака.

Елементи Томпсоновог умереног приступа подразумевају (Thompson, 1966):

1. Људи су кључна база која треба да се обезбеди и одбрани, а не освојена територија или пребројавање непријатељских тела. Насупрот фокусу конвенционалног ратовања, стечена територија или број жртава није од пресудног значаја у борби против гериле. Кључна варијабла је подршка становништва. Будући да се многи побуњеници ослањају на становништво за регруте, храну, склониште, финансирање и друге материјале, против-побуњеничке снаге морају усмерити своје напоре на обезбеђивање физичке и економске сигурности те популације и на одбрану од побуњеничких напада и пропаганде.

2. Мора постојати јасна политичка контра-визија која може засенити, ускладити или неутрализовати герилску визију. То може бити од давања политичке аутономије, до мера економског развоја у погођеном региону. Визија мора бити интегрисани приступ, који укључује политичке, друштвене и економске и медијске мере. Националистичка прича, на пример, може се користити у једној ситуацији, а приступ етничке аутономије у другој. Агресивна медијска кампања такође мора бити постављена као подршка конкурентској визији или ће режим против побуњеника бити слаб или некомпетентан.

3. Конкретна акција мора бити предузета на нижим нивоима како би се ускладила са конкурентском политичком визијом. Можда ће бити примамљиво да контра-побуњеничка страна једноставно прогласи герилце "терористима" и настави са тешком стратегијом ликвидације. Међутим, брутална сила можда неће бити успешна на дуге стазе. Акција не значи капитулацију, али искрени кораци, као што су уклањање корумпираних или самовољних званичника, чишћење преваре, изградња више инфраструктура, поштено прикупљање пореза или решавање других легитимних жалби, могу много допринијети поткопавању герилске жалбе.

4. Економија силе. Режим контра-побуњеника не сме импулсивно реаговати на герилске провокације, јер то заиста може бити оно што желе да створе - кризу у цивилном моралу. Неселективна употреба ватрене моћи може послужити само за отуђење кључног фокуса против побуне - базе људи. Акције на полицијском нивоу би требало водити уз напоре и одвијати се у јасном оквиру законитости, чак и ако се ради о ванредном стању. Грађанске слободе и други обичаји мирнодопског времена можда ће морати да буду

суспендовани, али опет, контра-побуњенички режим мора бити уздржан, те држати се уредних процедура. У контексту борбе против побуњеника, "чизме на земљи" су још важније од технолошке снаге и огромне ватрене моћи, иако би анти-герилске снаге требало у потпуности искористити савремену имовину ваздушног, артиљеријског и електронског рата (Metz, 2006).

5. Понекад је потребно спровести велику акцију. Ако полицијска акција није довољна да заустави герилске борце, можда ће бити неопходно ангажовање војних снага. Такве операције "великог батаљона" могу бити потребне да би се разбиле значајне концентрације герилаца и поделиле у мале групе у којима их могу контролисати комбиноване грађанске и полицијске јединице.

6. Агресивна покретљивост. Мобилност и агресивна акција малих јединица изузетно су важан фактор за режим против побуњеника. Тешке формације морају бити осветљене како би се агресивно лоцирале, прогониле и поправиле побуњеничке јединице. Скривање у статичким јаким тачкама једноставно препушта поље побуњеницима. Морају континуирано бити у предности у односу на агресивне патроле, рације, заседе, чворишта, кордоне, блокаде на путевима итд.

7. Уградња и интеграција на терену. Заједно са мобилношћу, кључна је уградња тврдокорних контра-побуњеничких јединица или трупа са локалним снагама сигурности и цивилним елементима. Амерички маринци у Вијетнаму такође су постигли одређени успех са овом методом, у оквиру Комбиновани акциони план, где су маринци били тимови као тренери и "учвршћивачи" локалних елемената на терену. Специјалне снаге САД-а у Вијетнаму, попут Зелених беретки, такође су изазвале значајне локалне проблеме за своје противнике својим вођством и интеграцијом са мобилним племенским и нерегуларним снагама (Lanning & Cragg, 2008). Одељење за специјалне активности ЦИА-е створило је успешне герилске снаге из племена Хмонг током рата у Вијетнаму шездесетих година (Warner, 1996), из Северне алијансе против талибана током рата у Авганистану 2001. године (Woodward, 2002), и од курдске Пешмерге⁶ против Ансара ал-Ислама⁷ и снага Садама Хусеина током рата у Ираку 2003. године (Tucker & Faddis, 2008) (Woodward, Plan of Attack, 2004). У Ираку, америчка стратегија је 2007. године видела уградњу редовних и

⁶ Војне снаге Источног Курдистана.

⁷ Ирачка побуњеничка група у Ираку и Сирији.

специјалних трупа међу јединицама ирачке војске. Ове тврдокорне групе су такође биле укључене у локалне представе у суседству, у покушају да се олакша прикупљање обавештајних података и да се ојача подршка на нивоу земље међу масама (Metz, 2006).

8. Културна осетљивост. Против-побуњеничке снаге захтевају познавање локалне културе, обичаја и језика или претендују да доживе бројне потешкоће. Американци су то искусили у Вијетнаму и током инвазије и окупације ирачке слободе у САД, где је недостатак преводилаца на арапском језику ометао и цивилне и војне операције (Metz, 2006).

9. Систематски обавештајни напори. Мора се уложити сваки напор не би ли се прикупили и организовали корисни обавештајни подаци. Мора се успоставити систематски процес, од повременог испитивања цивила до структурираних испитивања затвореника. Креативне мере такође морају бити коришћене, укључујући употребу двоструких агената, или чак лажно "ослобођење" или групе симпатизера које помажу да се открије побуњеничко особље или операције.

10. Методички јасан и постојан. Контра-побуњенички режим мора да користи јасну и одрживу стратегију "мрље на лицу места", раздвајајући подручје сукоба на секторе и постављајући приоритете међу њима. Контрола се мора проширити ка споља, као мрља на папиру, систематски неутралишући и елиминишући побуњенике у једном сектору мреже, пре него што пређе на следећи. Може бити неопходно да се наставе или одбрамбене акције на другим местима, док се приоритетне области бришу и одржавају.

11. Пажљиво распоређивање масовних народних снага и специјалних јединица. Масовне снаге укључују сеоске групе за самоодбрану и грађанске милиције организоване за одбрану заједнице и могу бити корисне у обезбеђивању грађанске мобилизације и локалне безбедности. Професионалне јединице могу се користити профитабилно, укључујући командна одељења, извиђаче дугих линија и патроле "ловачке убице", пребеглице које могу да прате или убеђују своје бивше колеге као што су јединице Кит Царсона у Вијетнаму и групе паравојних формација. Строга контрола мора да се води над специјалистичким јединицама како би се спречио настанак насилних одметничких формација у стилу вигиланата који нарушавају владин програм.

12. Границе стране помоћи морају бити јасно дефинисане и пажљиво коришћене. Таква помоћ треба да буде ограничена или временом, или материјалном и техничком,

кадровском подршком, или обоје. Док спољна помоћ или чак трупе могу бити од помоћи, недостатак јасних ограничења, у смислу било реалног плана за победу или излазне стратегије, може довести до тога да се страни помагач сматра "преузимаčem" локалног рат. Такав сценарио догодио се са САД-ом у Вијетнаму, са америчким напором који је створио зависност у Јужном Вијетнаму, ратним уморима и протестима код куће. Тешка страна уплитања такође не могу ефикасно да функционишу у локалном културном контексту, стварајући услове за неуспех.

13. Време. Кључни фактор у герилској стратегији је исцрпан, дуготрајан сукоб који смањује вољу супротстављених контра-побуњеничких снага. Демократије су посебно осетљиве на фактор времена. Контра-побуњеничка сила мора омогућити довољно времена да се посао заврши. Нестрпљиви захтеви за победом усмерени око краткорочних изборних циклуса иду у прилог герилцима, иако је једнако важно препознати када је неки разлог изгубљен и кад су герилци победили.

5. Закључак

Након покушаја представљања овако опсежног феномена, могло се уочити у колико ситуација кроз историју (иако због природе рада нису могле бити све обухваћене) је било могуће уочити формирање герилских организација. Главни елемент суштински јесте перцепција окупатора који систематски урушава одређено друштво.

Питање гериле је једно врло деликатно питање, и као такво оно треба и да се третира. Ова проблематика је донекле решена на пољу међународних конвенција, међутим и даље је остало много простора за интерпретацију као и манипулацију у вези са овим питањем.

Главна проблематика се највише огледа у замагљености појмова тероризма и гериле као и произвољном етикетирању организација од стране земаља које су у позицији моћи на међународној сцени. Оно што је заправо суштински најтеже, могло би се рећи и прилично немогуће, јесте избегавање те произвољности. Она постоји упркос међународноправној димензији овог феномена. Дух герилског ратовања је нешто што у догледно време постаје уткано у срж неког друштва, те оно у случају опасности од непријатеља по дефолту прибегава герилском методу ратовања који се између осталог огледа и у томе да се што више живота припадника своје друштвене групе сачува, а што више припадника непријатељских снага уништи; још битније, уништити им дух за даљу борбу.

„Конвенционална војска губи ако не победи. Герилац побеђује ако не изгуби.“

— Хенри Кисинџер

Референце

1. Asprey, R. B. (2008). *Encyclopedia Britannica*.
2. Beckett, I. F. (1999). *Encyclopedia of Guerrilla Warfare*. California: Abc-Clio Inc. Preuzeto maj 30, 2019
3. Chisholm, H. (1911). Scanderbag. *Encyclopædia Britannica*, 287. Preuzeto maj 25, 2019
4. CNN. (.). Preuzeto maj 30, 2019 ca <http://edition.cnn.com/SPECIALS/war.casualties/>
5. Coll, S., & Glasser, S. B. (2005, August 7). Terrorists Turn to the Web as Base of Operations. *Washington Post Staff Writers* . Preuzeto sa <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/08/05/AR2005080501138.html?noredirect=on>
6. Hoffman, F. G. (2007). Neo-Classical counterinsurgency? *Parameters Journal*, 71-87. Preuzeto maj 31, 2019
7. Jakopovich, D. (2008). Time Factor in Insurrections. *Strategic Analysis* , 32(3). Preuzeto maj 30, 2019
8. Jamieson, A. G. (2006). Reason to hope Canadians don't repeat history in Afghanistan. *The Edmonton Journal*. Preuzeto maj 20, 2019
9. Kilcullen, D. (2006). Counterinsurgency Redux. *Survival*. Preuzeto maj 30, 2019
10. Lanning, M. L., & Cragg, D. (2008). *Inside the VC and the NVA*. Texas A&M University Press. Preuzeto maj 31, 2019
11. Lawrence, & Keely. (1996). *War before Civilization*. Oxford University Press.
12. Lawrence, T. (1929). Guerrilla Warfare. 14, 460-464. *Encyclopedia Britannica*. Preuzeto maj 31, 2019
13. Leonard, T. M. (1989). *Encyclopedia of the developing world*.
14. McNeilly, M. (2003). *Sun Tzu and the Art of Modern Warfare*.
15. Metz, S. (2006). *Learning from Iraq: Counterinsurgency in American Strategy*. US Army Strategic Studies Institute monograph.
16. NATO. (2018). AAP-06. *NATO GLOSSARY OF TERMS AND DEFINITIONS (ENGLISH AND FRENCH)*. Preuzeto maj 17, 2019
17. O'Neill, B. E. (1990). *Insurgency & Terrorism: Inside Modern Revolutionary Warfare*. Brassey's. Preuzeto maj 31, 2019

18. Ricks, T. E. (2006, September 11). *Situation Called Dire in West Iraq*. Preuzeto sa http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/10/AR2006091001204.html?nav=rss_email/components
19. Snyder, C. (1999). *Contemporary security and strategy*.
20. *The eastern political quarterly* (T. 15). (1962). Western Political Science Association.
21. Thompson, R. (1966). *Defeating Communist Insurgency: The Lessons of Malaya and Vietnam*. 1. F. A. Praeger.
22. Thompson, R. (1966). *Defeating Communist Insurgency: The Lessons of Malaya and Vietnam*. Chatto & Windus. Преузето 2019
23. Tolstoy, L. (1812). *Leo Tolstoy: War and Peace*. Преузето са <https://tolstoy.thefreelibrary.com/War-and-Peace/14-3>
24. Tucker, M., & Faddis, C. (2008). *Operation Hotel California: The Clandestine War inside Iraq*. The Lyons Press.
25. Warner, R. (1996). *Shooting at the Moon: The Story of America's Clandestine War in Laos*. Steerforth Press.
26. Woodward, B. (2002). *Bush at War*. Simon & Schuster.
27. Woodward, B. (2004). *Plan of Attack*. Simon and Schuster.
28. Zedong, M. (1937). *On Guerrilla Warfare*. People`s Republic of China.
29. Стајић, Љ. (2015). *Основи система безбедности*. Нови Сад: Правни факултет. Преузето мај 15, 2019